

УДК 347.19

Рибачковський К.Е. –

Адвокат, директор адвокатського об'єднання
«Адвокатська фірма «Столичний адвокат»

K.E. Rybachkovskyi –

Lawyer, director of law firm,
Law Firm “Stolychnyi Advokat”
(13 Studentska Street, Kyiv, 02000, Ukraine)

Структура та склад органів управління акціонерним товариством

В статті досліджуються та структуруються органи управління акціонерним товариством. Проведено аналіз правового регулювання діяльності акціонерних товариств та визначено, що вищим органом акціонерного товариства є загальні збори акціонерів. Обґрунтовано висновок, що органи управління в акціонерному товаристві є встановленою законодавством правовою формою, в якій реалізуються суспільні відносини з управління акціонерним товариством, при цьому правова природа органів управління визначається як частина юридичної особи, а не як особливий вид представництва. Визначено критерій виділення органів управління в акціонерному товаристві та доведено, що до органів управління відносяться ті органи акціонерного товариства, в компетенції яких законом передбачено питання, що пов'язані із формуванням і вираженням волі юридичної особи, а саме: загальні збори, наглядова рада та виконавчі органи.

Ключові слова: орган управління, посадові особи органів управління, акціонер, незалежний директор, виконавчий орган, наглядова рада.

В статье исследуются и структурируются органы управления акционерным обществом. Проведен анализ правового регулирования деятельности акционерных обществ и определено, что высшим органом акционерного общества является общее собрание акционеров. Обоснован вывод, что органы управления в акционерном обществе являются установленной законодательством правовой формой, в которой реализуются общественные отношения управления акционерным обществом, при этом правовая природа органов управления определяется как часть юридического лица, а не как особый вид представительства. Определен критерий выделения органов управления в акционерном обществе и доказано, что к органам управления относятся те органы акционерного общества, в компетенции которых законом предусмотрены вопросы, связанные с формированием и выражением воли юридического лица, а именно: общее собрание, наблюдательный совет и исполнительные органы.

Ключевые слова: орган управления, должностные лица органов управления, акционер, независимый директор, исполнительный орган, наблюдательный совет.

K.E. Rybachkovskyi Structure and Composition of Management Bodies of Joint Stock Company

The article examines and structures the governing bodies of a joint stock company. The analysis of legal regulation of activity of joint-stock companies is carried out and it is defined that the supreme body of joint-stock company is general meeting of shareholders. The legal nature and system of governing bodies of a joint-stock company are analyzed, taking into account that in recent years in Ukraine there are enterprises of new organizational and legal forms, including joint-stock companies, which have a huge role in the economy and business. Thus, according to the Unified State Register of Legal Entities, Individual Entrepreneurs and Public Associations in the period 2019-2020, more than 60,000 thousand joint-stock companies were registered in Ukraine. Currently, joint stock companies are established in all industries and services. The study formulates the definition of management in a joint stock company as an object of legal regulation, taking into account the analysis of its essence, in particular, it is substantiated that management in a joint stock company is an organizational and legal activity of the company's management bodies. competence, formalized by the relevant acts,

which ensures the participation of the company in civil turnover for profit. It is considered and characterized that the civil law regulation of management in a joint-stock company takes into account the legal status of shareholders as persons who have invested their property in the capital of the company. The shareholder is given the right to participate in the management of the company, the implementation of which takes place indirectly, by participating in the governing bodies of the company. The conclusion is substantiated that the governing bodies in a joint-stock company are the legal form established by law, in which public relations on management of a joint-stock company are realized, while the legal nature of governing bodies is defined as part of a legal entity and not as a special type of representation. The criterion for allocating management bodies in a joint-stock company is determined and it is proved that the management bodies include those bodies of a joint-stock company in whose competence the law provides issues related to the formation and expression of will of a legal entity, namely: general meeting, supervisory board and executive authorities.

Keywords: governing body, officials of governing bodies, shareholder, independent director, executive body, supervisory board.

Постановка проблеми. Системою управління в акціонерному товаристві вважається єдність його складу і структури. Дані категорії утворюють внутрішню побудову системи. Дефініції «склад» і «структура» застосовуються для характеристики управління в акціонерному товаристві порівняно нещодавно, хоча робиться це поза зв'язком із його системним розглядом і визначенням використовуваного ними терміну. Аналіз окремих наукових робіт, присвячених акціонерному праву, свідчить, що дефініції «склад управління», «структура управління» і «система управління» розглядаються вченими як рівнозначні. Подібне понятійне «подвоєння» не є позитивним явищем. Крім того, в основі такого отождолення є уявлення про систему як простої сукупності елементів. Інша більш змістовна причина існування термінологічних варіацій даних дефініцій, на нашу думку, є в тому, що дослідники намагаються визначити загальну характеристику системи управління в акціонерному суспільстві в залежності від дослідження одного аспекту управління в акціонерному товаристві, поза зв'язком із системним аналізом. У науковій літературі, присвяченій акціонерному праву, традиційно під структурою управління в акціонерному товаристві розуміється «цілісна структура» - в єдності зв'язків і елементів, а не тільки як прийнятий в теорії систем доцільний спосіб зв'язку елементів в системі - «структура зв'язків».

Мета статті – комплексне дослідження цивільно-правових питань управління в акціонерному товаристві, розкритті принципу системності організації управління і визначенні

шляхів оптимізації цивільно-правового механізму управління в акціонерному товаристві.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Вивченню проблеми правового регулювання діяльності інституту акціонерного товариства у своїх наукових дослідженнях присвячували: Н.І. Костова, С.В. Артеменко С.В., Я.С. Марущак, І.О. Спасибо-Фатєєва, О.В. Щербина, В.М. Кравчук, О.С. Іоффе, Д.І. Мейер, Д.І. Погребний, Ю.В. Хорт та інші науковці.

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетенція органів управління юридичної особи повинна бути чітко визначена статутом відповідно до завдань органів управління та із урахуванням вимог чинного законодавства України. Так, юридичній особі достатньо визначати у статуті перелік повноважень, що належать до виключної компетенції кожного органу. Рішення про делегування повноважень повинні фіксуватись у протоколі відповідного органу із визначенням органу, якому делегуються повноваження, переліку повноважень, що делегуються, та строку делегування. У разі делегування наглядовою радою повноважень виконавчому органу вони спільно відповідають за вирішення цих питань перед корпорацією.

Цікавою є точка зору, згідно із якою для забезпечення належного рівня управління юридичною особою, поряд із забезпеченням чіткого та раціонального розподілу повноважень між органами управління, важливо досягти розуміння органами управління того факту, що здійснюючи свою діяльність, вони спільно працюють на досягнення мети, а оцінка діяльності кожного органу управління залежить

від результатів діяльності акціонерного товариства в цілому. Для моніторингу належного виконання всіма органами управління своїх функцій в акціонерному товаристві повинна існувати чітка система підзвітності та контролю [1, с.22].

На думку інших науковці, вважається що у забезпеченні ефективної взаємодії між органами управління вирішальну роль відіграє своєчасний обмін інформацією, яка необхідна для виконання ними своїх функцій та прийняття відповідних рішень. Обов'язок органів управління акціонерного товариства щодо обміну інформацією повинен бути детально обумовлений у його внутрішніх документах [2, с.67]

Чинне законодавство України встановлює, що управління акціонерним товариством здійснюється загальними зборами, наглядовою радою і виконавчим органом.

Стаття 159 Цивільного Кодексу України визначає, що вищим органом акціонерного товариства є загальні збори акціонерів, в яких мають право брати участь усі його акціонери незалежно від кількості і виду акцій, що їм належить. Акціонери, які беруть участь у загальних зборах, реєструються, зазначаючи кількість голосів, що їм належать.

До виключної компетенції загальних зборів акціонерів належать:

- внесення змін до статуту товариства, у тому числі і зміна розміру його статутного капіталу;
- утворення та ліквідація наглядової ради та інших органів товариства, обрання та відкликання членів наглядової ради;
- затвердження річного звіту товариства;
- рішення про ліквідацію товариства.

До виключної компетенції загальних зборів статутом товариства і законом може бути також віднесення вирішення інших питань[3].

Законодавчо встановлюється можливість створення наглядової ради акціонерного товариства і передбачається, що випадки обов'язкового створення наглядової ради встановлюються законом.

На сьогоднішній день, Законом України «Про господарські товариства» передбачено єдиний обов'язковий випадок створення

наглядової ради - для товариства, яке налічує понад 50 акціонерів [4]. Таким чином, можна говорити про те, що в Україні існують обидві схеми управління акціонерним товариством.

Цивільний Кодекс України встановлює універсальну компетенцію загальних зборів учасників акціонерного товариства, що на думку окремих науковців не відповідає світовій практиці, оскільки законодавство більшості країн надає перевагу обмеженню повноважень загальних зборів на користь інших органів [5].

Порядок скликання та проведення загальних зборів визначається статутом товариства. Перед проведенням загальних зборів особам, які мають право на участь у загальних зборах, повинна надаватись наступна інформація: річна бухгалтерська звітність, у тому числі висновків ревізійної комісії або аудитора, відомості щодо кандидатів, у виконавчі органи, раду директорів (спостережну раду), ревізійну комісію, лічильну комісію, проект змін та доповнень, які вносяться у статут, проект статуту у новій редакції, проекти внутрішніх документів, проекти рішення загальних зборів акціонерів, а також інформація, яка передбачена статутом.

Акціонери як власники акціонерного товариства повинні мати право вирішувати найважливіші питання діяльності товариства. Рішення із таких питань повинні прийматися вищим органом товариства - загальними зборами акціонерів. Перелік повноважень загальних зборів, у тому числі тих, що належать до виключної компетенції, має бути чітко встановлений у статуті товариства.

Стаття 160 Цивільного Кодексу України регламентує, що в акціонерному товаристві може бути створена наглядова рада акціонерного товариства, яка здійснює контроль за діяльністю його виконавчого органу та захист прав акціонерів товариства.

Основними повноваженнями наглядової ради може бути:

- визначення пріоритетних напрямів діяльності акціонерного товариства, затвердження перспективних планів і основних програм діяльності товариства, у тому числі бюджетів і інвестиційної програми;
- скликання річних і позачергових загальних зборів акціонерів;

- затвердження порядку денного загальних зборів акціонерів, питання організації загальних зборів тощо;
- розміщення товариством облігацій та інших емісійних цінних паперів;
- визначення ціни майна, ціни розміщення і викупу емісійних цінних паперів;
- придбання розміщених товариством акцій, облігацій, інших емісійних цінних паперів;
- розроблення для загальних зборів рекомендацій по розміру дивідендів, що виплачуються, та порядку їх виплати;
- затвердження внутрішніх документів товариства з питань, які знаходяться у компетенції наглядової ради (ради директорів);
- прийняття рішення щодо передачі функцій реєстратора акціонерів товариства, затвердження реєстратора, умов договору з ним та розірвання договору;
- створення філій та представництв.

Кількість членів наглядової ради визначається статутом або рішенням загальних зборів.

На думку сучасних науковців, з метою забезпечення незалежності функціонування наглядової ради до її складу доцільно включати незалежних членів ради, кількість яких рекомендується встановлювати не менше 25 відсотків кількісного складу наглядової ради.

Незалежні члени ради - це особи, які є незалежними від посадових осіб, пов'язаних осіб акціонерного товариства, значних контрагентів та які не перебувають з товариством в інших відносинах, що можуть вплинути на незалежність суджень [6, с. 97].

Висновки. На підставі вищевикладеного, можемо стверджувати, що діяльність органів управління акціонерного товариства є самостійним цивільно-правовим інститутом та повинна базуватись на об'єктивних та чітких критеріях, що включають результати діяльності в цілому, досягнення довгострокових завдань, ефективність обраної стратегії тощо. Загальна оцінка діяльності акціонерного товариства повинна також мати на меті визначення потреб у кваліфікованих фахівцях. Крім оцінки діяльності органів управління в цілому, необхідно проводити моніторинг та оцінку діяльності кожного члена наглядової ради, виконавчого органу та визначати можливості підвищення професійного рівня всіх учасників акціонерного товариства та вживати необхідні для цього заходи. Діяльність органів управління акціонерним товариством та порядок їх регламентації заслуговує на подальше вивчення та наукове осмислення.

Список використаних джерел:

1. Кузнєцова Н. С. Цивільне право України на шляху оновлення. *Цивільне право України: нові виклики і перспективи розвитку: матеріали XVIII міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 98-й річниці з дня народж. д-ра юрид. наук, проф., чл.-кор. АН УРСР В. П. Маслова* (Харків, 28 лют. 2020 р.). Харків: Право, 2020. С. 7–10.
2. Кравченко С. С. Поняття права участі в товаристві, його юридична природа та види. *Адвокат*. 2009. № 11. С. 17–18.
3. Цивільний Кодекс України від від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Про господарські товариства: Закон України від 19.09.1991 № 1576 XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>.
5. Цивільний Кодекс України від від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
6. Лаптев В. А. Корпоративное право: правовая организация корпоративных систем: монография. Москва: Проспект, 2019. 384 с.

References:

1. Kuznietsova N. S. Tsyvilne pravo Ukrainy na shliakhu onovlennia. *Tsyvilne pravo Ukrainy: novi vyklyky i perspektyvy rozvytku: materialy XVIII mizhnar. nauk.-prakt. konf., prysviach. 98-i richnytsi z dnia narodzh. d-ra yuryd. nauk, prof., chl.-kor. AN URSS V. P. Maslova (Kharkiv, 28 liut. 2020 r.).* Kharkiv: Pravo, 2020. S. 7–10.
2. Kravchenko S. S. Poniattia prava uchasti v tovarystvi, yoho yurydychna pryroda ta vydy. *Advokat.* 2009. № 11. S. 17–18.
3. Tsyvilnyi Kodeks Ukrainy vid vid 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Pro hospodarski tovarystva: Zakon Ukrainy vid 19.09.1991 № 1576 XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1576-12#Text>.
5. Tsyvilnyi Kodeks Ukrainy vid vid 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
6. Laptev V. A. Korporativnoe pravo: pravovaia orhanyzatsiia korporativnykh system: monohrfyia. Moskva: Prospekt, 2019. 384 s.